

DE PROTESTANTSE KERK VAN SEXBIERUM

De streek waarin Sexbierum ligt, is bekend onder de naam van de **Bjirmen**, hier liggen drie dorpen waarvan de naam eindigt op – bierum, wat in het Oudfries “berim” was, met de betekenis “bij de huizen”, “bere” betekent *huis* of *schuur*. De andere dorpen zijn **Oosterbierum**, **Pietersbierum** en het in de 13de eeuw verdronken **Westerbierum**. De grietenij waarin de dorpen liggen was ook naar deze dorpen genoemd, **Barradeel**. Volgens de overlevering waren deze vier parochies gesticht door de heilige *Liudger*.

De aan de heilige **Sixtus** gewijde kerk van Sexbierum is vermoedelijk gebouwd aan het eind van de 12de, of begin 13de eeuw in romano-gotische vorm, wat valt af te leiden aan de vorm van de gedichte vensters in de noordmuur. Jammergenoeg is het bouwmateriaal door de stuclaag niet nauwkeurig vast te stellen, er schijnt nog tufsteen verwerkt te zijn in het muurwerk. Het ligt voor de hand dat kloosterlingen van het nabij gelegen klooster **Lidlum** betrokken zijn geweest bij de bouw. De kerk was de hoofdkerk van het Dekanaat Sexbierum.

Rond 1450 is het gebouw uitgebreid met twee kruisarmen en vermoedelijk zijn toen ook de gotische vensters in het muurwerk gebroken. Verder kreeg de kerk toen twee nieuwe ingangspartijen in de noord- en de zuidmuur. Of de nieuwe kruisarmen ook bedoeld geweest zijn als begrafeniskapellen voor de in Sexbierum wonende hoofdelingen-geslachten **Liauckama** en **Adelen** valt niet meer te achterhalen.

In de 18de eeuw heeft het gebouw in grote lijnen de vorm en inrichting gekregen die nu nog altijd zichtbaar zijn. Rond 1720 is de zuidelijke zijbeuk gesloopt, de noordelijke werd bij de verbouwing van de kerk in de jaren 1766-1767 gesloopt en herbouwd als school. Tegenwoordig is deze uitbouw de consistoriekamer.

De **toren** die uit de bouwtijd van de kerk dateert, was oorspronkelijk gedekt met een zadeldak, dat in de 17de eeuw vervangen werd door een kleine spits. Rond 1900 was deze toren wat verzakt en toen heeft men in de jaren 1904-1905 de oude toren rechtgehakt en naar een ontwerp van D.B. Kalma de toren ommetseld met nieuwe rode steen. De spits als bekroning werd hierbij gehandhaafd. In de toren hangt een door **Gerard van Wou** in 1513 gegoten klok.

Het interieur

In de jaren 1766-1767 is de kerk van Sexbierum grondig verbouwd. Het interieur werd bijna helemaal vernieuwd in een beheerste rococo-stijl, voor Fryslân tamelijk uniek.

Het houtsnijwerk is gemaakt door Johann Georg Hempel, een beeldhouwer uit het Duitse Altenberg die rond 1760 in Sneek kwam wonen en daar heeft gewerkt aan de vernieuwing van het stadhuis. In 1763 vestigde hij zich in Harlingen en van daaruit heeft hij in verschillende kerken en gebouwen zijn sporen nagelaten.

De preekstoel, opgehangen in twee boomtakken, symbolen van het Oude en het Nieuwe Testament, heeft hij in 1768 gemaakt. De zeshoekige kuip heeft op drie panelen allegorische voorstellingen:

- **Geloof** (een man in wapenrusting en met brandend hart en bijbelboek)
- **Hoop** (vrouw met anker en duif)
- **Liefde** (vrouw met kinderen en daarbij zon en pelikaan)

Op de andere panelen zijn afgebeeld de **Barmhartige Samaritaan** en op het deurtje de **evangelist Johannes**, met arend en het lam Gods. Op het *ruggeschot* zijn allerlei symbolische afbeeldingen: een beker (Heilig Avondmaal), een sleutel (van het Hemelrijk), een boekrol (Oude Testament), een boek (Nieuwe Testament) en ganzeveren.

Op de *hoekstijlen* zijn de symbolen voor de vier jaargetijden verbeeld, *de lente* met o.a. voorjaarsbloemen, *de zomer* met korenaren en peulvruchten, *de herfst* met appels en peren en *de winter* met een tang, een paar schaatsen en schelpen.

Op het klankbord, dat visueel wordt gesteund door de beide takken waarin de kuip rust, zit een roofvogel die aan een vrucht pikt. De bekroning van het klankbord is een engeltje met een banderol in de hand, waarop staat "Jes.58:1". Aan de onderzijde van het klankbord is een zon gesneden, misschien hier symbool van gerechtigheid en verlichting van de geest.

In de takken van de boom zijn adelaars zichtbaar, als symbolen van Gods trouw. Waar de takken bij elkaar komen zit een vogelnestje, met losse eieren(!), als symbool van het nieuwe leven.

Op een banderol onder de kuip staat de naam van **Rutger van Haersholte**, grietman van Barradeel en bij de trap staat op een banderol de naam van de beeldhouwer, **Johann Georg Hempel**.

Het **doophek** is in dezelfde uitbundige stijl uitgevoerd, met in het snijwerk onder anderen korenaren en druiven, als symbolen voor het brood en de wijn. Op de hoeken van het hek zijn (in 1795 afgehakte) wapenschilden zichtbaar, op banderollen in de versiering staan de namen van **Johannes Gerlofsma**, "Old-secretaris van Barradeel", in 1768

administrerend kerkvoogd en **Trijntje Klaases Gaarda**, zijn vrouw. Samen met Rutger van Haersholte zullen zij de opdracht tot het maken van het meubilair hebben verstrekt. De lezeaar op het hek rust op een adelaar met gespreide vleugels, op de toegangsboog tot de dooptuin staat een pelikaan afgebeeld die haar jongen voedt met haar eigen bloed, als symbool van de opofferende liefde van Christus.

De **doopbekkenhouder** sluit geheel aan bij de vormgeving van preekstoel en doophek. De houder heeft de vorm van een boomstam met een kleine zijtak. Op de stam past het zilveren doopbekken, op de zijtak past een zilveren collecteschaaltje.

In de kerk hangen vier **tekstborden** in dezelfde vormgeving, overdadig versierd met snijwerk. Tegenover de preekstoel staat een lange **herenbank**, gemaakt van twee losse herenbanken, vermoedelijk uit de 17de eeuw. De huif is rond 1750 gemoderniseerd en voorzien van het wapen van "**I. van der Sluys**, adm. Kerkvoogd", een sprekend wapen met halve adelaar en een sluis, en van het wapen van **Arent van Haersholte**, die tot 1753 grietman was van Barradeel. Hij was de vader en voorganger van Rutger van Haersholte.

Tot 1861 was het koor van het schip gescheiden door een hekwerk, hierop was een 17de eeuws **Tien Gebodenbord** geplaatst, dat na 1861 op de lambrisering van het koor is gezet. In 1866 heeft J.E. Martens het plafond en de trekbalken voorzien van stucwerk. In de ruime voorkerk tussen toren en orgelachterwand is nog te zien hoe het oude gewelf met trekbalken er uit ziet. In deze ruimte zit tegen de torenmuur de wijzerplaat van het uurwerk uit 1693, met één wijzer. In de vloer liggen hier enkele grafzerken en de meest opvallende heeft men tegen de muur opgesteld, een zerk uit 1756 die vroeger op het kerkhof lag en die de herinnering levend houdt aan **Hessel Cornelis Budde** en zijn vrouw **Sara Artopee**, afkomstig uit Emden, die bij Roptazijl verdronken, toen het Emder beurtschip waarop zij meevoeren, schipbreuk leed in de "ijsselijken storm" van 7 oktober 1756.

Het orgel

Als onderdeel van het nieuwe interieur van 1766-1768 bouwde de Groninger orgelbouwer Albertus Anthoni Hinsz een nieuw orgel, bestaande uit hoofdwerk en rugwerk, met 20 registers. De kassen werden gemaakt door Tjepke van Vliet en het snijwerk werd gemaakt door Hempel. Op de torens van het hoofdwerk staan twee bazuin-blazende engelen met in de midden een harpspelende koning David. Het orgel werd gekeurd en ingespeeld op 3 mei 1767 door de organist F.G. Michelet uit Alkmaar.

In de jaren 1923-1924 heeft de Leeuwarder firma Bakker en Timmenga het orgel geheel gemoderniseerd tot een Duits georiënteerd romantisch orgel, waarbij slechts één Hinsz-registers werd overgenomen. Het had nog wel twintig stemmen, verdeeld over hoofdwerk, zwelwerk en pedaal. Het pijpwerk werd in Duitsland besteld, het pijpwerk voor het pedaal werd gemaakt door de Nederlandse firma Standaard.

In 1995 heeft men in de kerk de bonte knaagkever bestreden met hete lucht en daarbij is het orgel beschadigd en onbespeelbaar geraakt. Plannen om te komen tot een reconstructie van het Hinsz-orgel mislukten en toen is besloten de huidige toestand, met enige uitbreiding, te handhaven. De dispositie zal na voltooiing van de restauratie zijn:

Hoofdwerk	Zwelwerk	Pedaal
Bourdon 16 vt	Salicionaal 8 vt	Contrabas 16 vt
Prestant 8vt	Aeoline 8 vt	Subbas 16 vt
Gamba 8 vt	Voix-Celeste 8 vt	Cello 8 vt
Holpijp 8vt	Gedekt 8 vt	Fluitbas 8 vt
Gemshoorn 8 vt	Salicet 4 vt	Bazuin 16 vt
Octaaf 4 vt	Roerfluit 4 vt (Van Dam)	
Fluit-Harm. 4 vt	Spitsfluit 2 vt (Hinsz)	
Octaaf 2 vt	Vox-Humana 8 vt	
Cornet/Mixtuur 3 sterk	Tremulant	
Trompet 8 vt		

Koppels:

Hoofdwerk - Zwelwerk

Pedaal – Hoofdwerk

Vaste combinaties:

PP – P – MF – F – Tutti

Klavieromvang C – f^{'''}, pedaal C – d[']

Literatuur:

- Sixtuskerk Sexbierum, uitgegeven in eigen beheer door kerkvoogdij Sexbierum, 2008
- T.E. van Popta, Sexbierum, De hervormde kerk. St.AFT 1993
- Jan Jongepier, Frieslands Orgelpracht. Boeijenga- Sneek 1970

18 maart 2017
L.K. van der Meer